

УДК 338.332:06

Липчук В.В., д.е.н., професор, Липчук Н.В., к.е.н., доцент ©
Львівський національний аграрний університет

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

У статті розглядається необхідність, сутність та особливості місцевих і регіональних продуктів харчування. Відзначається їх економічне, соціальне та екологічне значення, користь для виробників та споживачів, розвитку сільських територій. Обґрунтовується доцільність застосування коротких продовольчих маркетингових каналів. Висвітлюється досвід Європейського Союзу щодо політики локального виробництва, реєстрації та захисту місцевих продуктів. Подані пропозиції щодо можливостей реалізації такої концепції в Україні.

Ключові слова: продукти харчування, місцеві продукти, регіональні продукти, виробник, споживач, економічна, соціальна і екологічна вигода, Європейський Союз.

Постановка проблеми. Наслідком глобалізації є лякливі, особливо для навколишнього середовища і всі живих організмів, які в ньому проживають. Можна відмітити декілька аспектів негативного впливу масового виробництва продуктів харчування на якість нашого життя і нашу планету. Використання великих кількостей пестицидів і хімічних речовин для вирощування рослин у великих господарствах, додавання штучних підсилювачів смаку при виробництві харчових продуктів, диспропорції ваги і якості їжі, брак її поживної цінності, смаку і аромату, збільшення викидів вуглекислого газу в атмосферу при перевезення цієї їжі, що впливає на парниковий ефект і турбулентність в атмосфері. «З точки зору екології, кількість енергії, необхідна для транспортування їжі, є значно більшою, ніж кількість енергії, яку тіло отримує від її споживання» [14]. Існуюча система виробництва продуктів харчування, з одного боку, підриває глобальну продовольчу безпеку, з іншого боку, виробляє масу марнотратної їжі.

Наслідки сучасних тенденцій розвитку світового сільського господарства і продовольчого ринку є катастрофічними для споживачів, фермерів, місцевих економік та довкілля, але, незважаючи на це, більшість урядів (український не виняток) і надалі мають намір прискорити ці процес за допомогою політики, мета якої є збільшення експорту, знесення торгових бар'єрів, більш широке використання хімічних речовин та результатів генетичної інженерії. [8, с. 1]. Погоня за прибутком і результатами науково-технічного прогресу, розвиток міжнародної торгівлі і промислового сільського господарства приводить до неминучого екологічного руйнування.

Тому, дбаючи про навколишнє середовище і якість їжі, що потрапляє до споживача, громадськість, і насамперед екологи, закликають до застосування місцевих продуктів харчування, підтримуючи в такий спосіб малий бізнес та дрібних виробників. Це, крім іншого, нерозривно пов'язане з концепцією місцевого патріотизму, що потребує як формування, так і дальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Проблема місцевих і регіональних продуктів харчування є достатньо новою як для економічної науки, так і практики господарювання. Дослідження багатьох світових вчених доводять беззаперечну доцільність, передусім екологічну, споживання місцевого продовольства [4; 5; 7; 12]. Особливо цінним в цьому плані є публікація книги Й. і О. Робінсів «Голоси харчової революції» [11] та дискусія, яка повстала на тему харчування. Разом з тим, як відмічає С.А. Яценко, в Україні «брак досліджень з проблем народної їжі, напоїв та продуктів харчування, хоча особливе зацікавлення цією темою наявне в останні десятиріччя» [3, с.236].

Мета статті. Завданням даної публікації є висвітлення сутності та значення місцевого та регіонального продуктів, можливостей імплементації досвіду Європейського Союзу у вітчизняні реалії.

Виклад основного матеріалу. Місцеві (локальні) продукти харчування (місцеве продовольство) незважаючи на економічну значимість не є поняттям популярним в нашій країні. Найчастіше ними визнають продукти харчування вироблені і продані в межах певної місцевості або отримані з найближчому джерела виробництва [6]. Місцевим продуктом можна визначити і такий, який мешканці даної території вважають як щось реальне, часом поширене, звичайне, щоденне, а особи зі сторони як специфічне і унікальне [9, с.4].

Досить часто цей продукт окреслюють територіально. Найбільш поширеною вважається відстань між виробником продукту і його споживачем у 100 кілометрів. Хоча, наприклад, у приміській зоні, такою загальноприйнятою відстанню є 30 кілометрів. У Великобританії, яка протягом багатьох років проводить посилену кампанію з захисту навколишнього середовища, місцевими вважаються продукти, виготовлені на відстані не більше 30 миль (48 км) від місця покупки [14].

Місцеве (локальне) продовольство виробляється традиційними методами, в малих обсягах, з місцевої сировини. Місцевий продукт, в силу специфічних і унікальних функціональних можливостей може бути візитною карткою регіону та стимулом для розвитку місцевого підприємництва.

Характерними рисами місцевого продовольства є:

- виробництво по сусідству;
- безпосередні або близькі відносини між виробником і споживачем;
- незначна віддаль між місцем виробництва і місцем продажу;
- неповторювальний смак, пов'язаний з поїданням продукту на місці, зокрема при короткому терміні його придатності.

Регіональний продукт виробляється на ширшій території, ніж певна вибрана місцевість, наприклад в регіоні. Регіональне продовольство походить з

певного географічного регіону. Визначення регіональне застосовують для просування продуктів харчування поза межами регіону або для осіб, які відвідують регіон.

Таким чином формується локальна або регіональна продовольчі системи. Така необхідність пов'язана з наступним:

- швидким погіршенням якості загальнодоступного «дешевого» продовольства;
- зростання зацікавленості споживачів ринком харчових продуктів високої якості;
- підтримка дрібних місцевих виробників і місцевого ринку;
- формування відносин виробник-споживач та їх вдосконалення;
- підтримка місцевої економіки та розвиток підприємництва;
- можливість розвитку альтернативних напрямків дистрибуції продовольства;
- перспектива побудови коротких продовольчих ланцюгів.

Особливо важливим є формування коротких ланцюгів постачання продовольства, що сприяє суттєвій економії, пов'язаній з відсутністю потреби в консервуванні, заморожуванні, хімічній обробці чи опромінюванні, спричиняє охороні середовища через зменшення транспортних витрат і викидів CO₂. Короткі канали розповсюдження покращують взаємодію між споживачами та виробниками, знайомість іншої сторони і взаємне розуміння. Завдяки особистій знайомості виробників споживачами будуються відносини, основані на довірі та безпосередній ідентифікації продукції. Вони гарантують базовий рівень продовольчого суверенітету.

Скорочення відстані між виробником і споживачем забезпечує:

- свіжість і якість товару;
- нижчу ціну (зменшення кількості посередників).
- вищу частку виробника у прибутку з виробленого і реалізованого товару.

Доцільно відмітити, що пропозиція місцевих продуктів: - справжніх, традиційних, оригінальних, стійких, сезонних чи інших цінованих локальних особливостей; - сприяє соціальній згуртованості, формує почуття спільності та заохочує громаду до діяльності, сприяючої навколишньому середовищу [13].

Основними ініціаторами впровадження в Європі правового забезпечення місцевих регіональних продуктів були французи. В європейському економічному союзі з 1992 року, а в ЄС – з 2006 року діє система захисту продуктів харчування відомого походження. Товари відомого походження – це ідентифіковані товари, характерна якість яких пов'язана з регіоном і його рисами, зокрема кліматом, ґрунтами, традиціями виробництва, теруар (більш вживане як Terroir – унікальне поєднання геологічних і кліматичних умов).

В Європейському Союзі існує система захисту місцевих, регіональних і традиційних продуктів, зокрема від недобросовісної конкуренції. Постановою Європейського парламенту і Ради ЄС № 1151/2012 від 21 листопада 2012 р. [10,

с.1] встановлено порядок реєстрації та захисту системи якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

В ЄС зараз зареєстровано близько 1200 продуктів, з яких більше 1100 продуктів відомого (місцевого і регіонального) походження. Причому реєстрація відкрита і доступна для продуктів з усього світу [9, с.7].

В Україні теж діє відповідний Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів"[1], який визначає правові засади охорони прав на зазначення походження товарів. Однак, у Державного департаменті інтелектуальної власності України з географічними зазначеннями зареєстровані на даний час лише мінеральні води. Основними перепонами просування традиційних якісних продуктів харчування із зазначеним географічним походженням є:

1. Дефіцит інформації, доступної для суспільних угруповань та приватних осіб, а також для виробників про можливості, пов'язані з розвитком регіональних продуктів, суспільним та економічним зиском.

2. Високий рівень глобалізації та уніфікації виробничих процесів у харчовій промисловості та сільському господарстві.

3. Недоліки законодавчої бази, що регулює захист географічних зазначень, та необхідність її узгодження відповідно до законодавства Європейського Союзу [2, с.4].

В Україні наразі не створено умов для достатнього розвитку місцевих і регіональних продовольчих товарів, місцевої системи продовольства. Натомість в Європі в останні роки для цього сформоване достатнє підґрунтя: впроваджено ефективні способи доступу до землі і методи обміну землею, адаптовано законодавство з метою сприяння дрібним виробникам орієнтованим на місцевий ринок, створено нові структури і знайдено нові способи, щоб зацікавити місцевих споживачів. Характерно, що і на нову планову перспективу децентралізація структури виробництва і споживання та формування коротких продовольчих ланцюгів вважається одним з ключових компонентів у сільськогосподарському виробництві і споживанні у всій Європі.

Висновки. В Україні, як і в цілому світі, зростає група людей, яких цікавить не тільки ціна і зовнішній вигляд, а й місцеве походження продуктів. У всьому світі виникають ініціативи, спрямовані на продовольчу самодостатність. Сім'ї, провідні господарство, невеликі громади, села, регіони і навіть цілі країни рухаються в цьому напрямку. Стає очевидним, що, незважаючи на соціально-політичні та економічні проблеми, принаймні врахування цих тенденцій може бути корисним і для України.

Розвиток місцевої системи харчових продуктів повинен стати предметом значного інтересу, оскільки це може мати економічну, екологічну та соціальну користь. Формування місцевої (регіональної) продовольчої системи в Україні потребує наукового практичного та правового обґрунтування багатьох її елементів, зокрема місцевих (регіональних) продуктів харчування, коротких продовольчих ланцюгів, видів і форм співпраці між виробниками і споживачами, маркетингового забезпечення.

Література

1. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/752-14>.
2. Оцінка потенціалу якісних продуктів харчування з прив'язкою до місця походження та попиту на них в Україні: Київ, 2010. — 97 с.
3. Яценко С. А. Традиційна народна їжа як предмет етнографічного дослідження / С. А. Яценко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2006. — № 28. — С. 233—236.
4. Aranda, A.; Scarpellini, S.; Zabalza, I.; Valero Capelli, A.: Ananalysis of the present food's transport Model basedon a case study carrie doutin Spain. 6th International Conferenceon LCA in the Agrifood sector, Zurich, 2008, — Pp. 12-14.
5. Coley, D., Howard, M., Winter, M.: Local food, food milesand carbone missions: a comparison of Farms hopand mass distribution appro aches, in: Food Policy, 34 (2009), — Pp. 150–155.
6. Dolecka Eliza. Czym jest żywność ekologiczna. — Режим доступу: <http://www.inspirander.pl/gotowanie/czym-jest-zywnosc-ekologiczna?inspajer=2>.
7. Jones, A. Anenviron mental assess ment of Food Supply Chains: a case study on dessert apples, in: Environmental Management, Vol. 30, 4 (2002), pp. 560–576.
8. Norberg-Hodge H., Merrifield T., Gorelick S. Lokalna żywność. Lokalne alternatywy dla globalnych korporacji rolnych. — Kraków: Wyd. „Zielone Brygady”, 2007. — 115 с.
9. Produkt tradycyjny i lokalny: wytwarzanie, promocja, budowa marki, dystrybucja. Kompendium dobrych praktyk.- Fundacja Rolniczej Różnorodności Biologicznej AgriNatura. — Warszawa 2013. — 35 с.
10. Regulation (EU) No 1151/2012 ofthe European Parliament and of the Councilof 21 November 2012 On quality schemes for agricultural products and food stuffs, OJ L 343 of 14.12.2012, — P. 1.
11. Robbins J., Robbins O. Voicesofthe food revolution. You canheal your body and your world – with food. — Conari Press, 2013. — 290 p.
12. Sundkvist, A., Jansson A., Larsson, P.: Strengths and imitations of localizing food production as a Sustainability building strategy — ananalysis of bread production on the island of Gotland, Sweden // Ecological Economics. — Vol. 37 — 2001. — Pp. 217–227.
13. Wiktorczyk J. Miasto – wieś. Dobrze jeść. — Режим доступу: http://www.goryizerskie.pl/?file=art&art_id=1006
14. Żywność lokalna kontra żywność masowa. — Режим доступу: <http://www.kuchniaplus.pl/kuchnioteka/artykuly>

Аннотация

В статье рассматривается необходимость, сущность и особенности местных и региональных продуктов питания. Отмечается их экономическое, социальное и экологическое значение, польза для производителей и потребителей, развития сельских территорий. Обосновывается

целесообразность применения кратких продовольственных маркетинговых каналов. Освещается опыт Европейского союза относительно локального производства, регистрации и защиты местных продуктов. Представлены предложения относительно возможностей реализации такой концепции в Украине.

Ключевые слова: продукты питания, местные продукты, региональные продукты, производитель, потребитель, экономическая, социальная и экологическая польза, Европейский Союз.

Summary

The necessity, nature and peculiarities local and regional food are examined in the article. Its economic, social and environmental importance as benefits for producers and consumers and rural development are noted. The expedience of short food marketing channels applying is proved. The experience of the European Union concerning the policy of local production, registration and protection of products is highlighted. Proposals concerning the opportunity of implementation this concept in Ukraine are submitted.

Key words: food, local food, regional products, producer, consumer, economic, social and environmental benefits, the European Union.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.